

Forord

I de over 30 år Sprogforum har eksisteret, har vi flere gange udgivet temanumre om litteraturen i sprogundervisningen. Med dette nummer sætter vi for første gang fokus på flersproget litteratur og de muligheder, der ligger i at inddrage flersproget litteratur i sprogundervisning – hvad enten der er tale om førsteprogs-, andetsprogs- eller fremmedsprogsundervisning. Flersproget litteratur og litterær flersprogethed er ikke et nyt fænomen, men det er et relativt nyt felt i litteraturforskningen og i den didaktiske forskning (og er vel at mærke ikke identisk med forskningsområderne *flersprogethed* og *flersprogethedsdidaktik*). Vores temanummer har til formål at vise, at forskning og undervisning i flersproget litteratur (som også inkluderer tosproget litteratur) og litterær flersprogethed i en tid med mange to- eller flersprogede elever i klasserne kan åbne for frugtbare og fornyende tilgange både i tekstanalyse og andet- og fremmedsprogstilegnelse.

Hvad er *litterær flersprogethed* – og hvorfor er det relevant? I en virkelighed præget af globalisering, digitalisering og migration ses det stadig oftere, at forfattere bruger flere sprog i samme værk, veksler mellem første- og andetsprog, selvoversætter eller inkorporerer sprogsift (også kaldet *kodeskift*) i deres tekster, men historisk kender vi også flersproget litteratur skrevet i eksil, i bi-og multilingvale stater og samfund, (tidligere) koloniserede lande og grænseregioner. I dette temanummer sætter vi derfor fokus på flersproget litteratur i sprogundervisningen, dvs. eksillitteratur, migrationslitteratur, trans- og multikulturel litteratur samt mindretalslitteratur såvel fra etniske og sproglige som nationale minoriteter. Disse værker indtager ofte et perspektiv ”fra periferien” og gengiver mindretalsoplevelser i et flertalssamfund ved at tematisere eksempelvis identitet, fremmedhed, hjemløshed, kulturforskelle, integration, multikultur og sprog: sprognormer, sprogideologier, sprogsift og i det hele taget sprog og flersprogethed som vilkår og mulighed. Flersproget litteratur demonstrerer disse tematikker med sproglige og/eller stilistiske særtræk, f.eks. ved at vekselvirke mellem eller kombinere et litterært/nationalt hovedsprog og et andetsprog/fremmedsprog. I mange af artikelbidragene ser man således eksempler på multietnolekt, dvs. en sprogvarietet der har oprindelse i etnisk blandede miljøer, hvor majoritetssproget (f.eks. dansk, norsk, svensk, tysk, fransk eller spansk) blandes med andre sprog, f.eks. arabisk, tyrkisk, kurdisk, diverse afrikanske sprog og engelsk. Multietnolekt kan både manifestere sig gennem en særlig udtale og forskellige intonationsmønstre, forskellige sætningskonstruktioner og diverse leksikalske valg. Denne multietnolekt går under forskellige, undertiden nedsættende, betegnelser i de flersprogede samfund: perkerdansk, rinkebysvenska, kebabnorsk, Kanak Sprak, der dog i de fleste tilfælde er betegnelser som brugerne af multietnolekt selv anvender.

Dette nummer indledes med en historisk oversigtsartikel, der viser flersproget litteratur gennem tre dansk-tyske og tyske cases fra grænseregional litteratur, eksillitteratur og migrationslitteratur. Denne indledende artikels sigte er især at give en litteraturhistorisk ramme og baggrundsforståelse for aspekter af flersproget litteratur i nyere tid. Derpå følger en række spændende artikler, som – med baggrund i sprog- og litteraturpædagogisk anvendt teori og litteraturdydaktisk erfaring – præsenterer bud på, hvordan flersproget litteratur kan inddrages i fremmed- og andetsprogsundervisningen i dansk eller norsk, på forskellige niveauer, herunder også norske uddannelsesniveauer. Der er eksempler på tværs af sprogfagene fra fransk-, tysk-,

engelsk- og spanskundervisningen, der på forskellig vis inddrager flersproget litteratur med passager eller træk fra andre sprog, som eksempelvis arabisk eller somalisk. Artiklerne præsenterer både afprøvede og fiktive undervisningsforløb, ligesom der både er eksempler fra grundskole og gymnasium. Eksempelvis er flere af de norsksprogede artikler centreret om undervisningsniveauet *videregående skole*, som svarer til det gymnasiale niveau i Danmark. Også forskellige målgrupper er del af analyserne i en række af artiklerne, som belyser såvel flersproget litteratur for voksne som for børn og unge og inddrager forskellige litterære hovedgenrer: epik/prosa, lyrik og drama, men også forskellige undergenrer: såsom f.eks. dagbogs(ungdoms)romanen, den grafiske roman og fantasyromanen.

Vi vil nu præsentere artiklerne i dette nummer.

Nummeret lægger ud med den sprogpoltiske kronik *Børn, læsning og litteratur: Lad os tale om indhold!* I en diskussion af børns læsning, læseevner og læselyst inviterer Anna Karskov Skyggebjerg til at vende opmærksomheden mod potentialet for at styrke børns læselyst gennem litteraturens indhold. Skyggebjerg argumenter, at der i de senere år har været for stort fokus på kvantitative vurderinger af børns læsekompetencer, læseforståelse, -hastighed og -tid, mens betydningen af litteraturens indhold for børns læselyst er blevet negligeret, ligesom forskellige sociale måder at være sammen om litteraturen er blevet overset. I anden del af kronikken giver Skyggebjerg eksempler på børnelitteratur, der gennem historien har bidraget til børns litteraturlæde gennem mødet med komplekse, spændende eller uhyggelige universer, sproglek og humor.

Herefter følger artiklerne inden for dette nummers tema *Flersproget litteratur*. Artiklen *Flersproget litteratur og litterær flersprogethed i et dansk og tysk perspektiv: grænseregion, eksil og migration som eksempler* er indledningsartiklen til dette temanummer. I artiklen fokuserer artikelforfatterne Anna Sandberg og Annegret Friedrichsen på flersproget dansk-tysk og tysk skønlitteratur. Sigtet er at præsentere en litteraturhistorisk ramme via tre flersprogede cases, som er paradigmatisk i feltet: litteratur i en grænseregion, eksillitteratur og migrationslitteratur. Samtidig opridser artikelforfatterne en række vigtige litteraturvidenskabelige tilgange til litterær flersprogethed og giver med nedslag i eksempler på flersproget litteratur nogle bud på, hvilket kreativt, kritisk og innovativt potentiale den flersprogede litteratur kan rumme.

Ida Wullum udforsker i artiklen *Palabras de Caramelo (2002) som flerspråklig ressurc i spanskundervisningen i norsk videregående skole* hvordan Gonzalo Moures flersprogede børnebog *Palabras de Caramelo*, der skifter mellem spansk og arabisk, kan bruges i spanskundervisningen på gymnasieniveau og bidrage til at styrke elevernes bevidsthed om sproglæringsstrategier, herunder særligt kompensationsstrategier. I artiklen vises forskellige aktiviteter, herunder ordlisteskrivning og sprogproduktion, som bidrager til at udvikle elevernes forståelse for flersprogethed som en resurc i tilegnelsen af et nyt fremmedsprog.

I artiklen *Grafiske romaner som inngang til flerspråklig og språklig mangfold i fremmedspråkundervisningen* fortæller Hege-Marie Christensen, Liv Eide, Anje Müller Gjesdal og Camilla Skalle om hvordan de har brugt den grafiske roman *L'Arabe du futur* i franskundervisningen i Norge. Det er en selvbiografisk roman i seks bind af den fransk-syriske forfatter Riad Sattouf. Tekstens hovedsprog er fransk, men der er mange eksempler på brug af arabiske dialekter, og der er tematisering af regionalsproget bretonsk

og af sproglig variation mellem aldersgrupper og klasser. Forfatterne diskuterer mulighederne og udfordringerne ved at arbejde med denne type multimodale tekster.

I artiklen *Den fleirspråklege skjønnlitteraturen sitt potensiale for undervisning i og om språklege tema i norskfaget* af Trude Bukve og Nina Goga tages der udgangspunkt i Amina Sewalis børnebogsroman *Hør'a dagbok!* (2020). Bogen har fået positive reaktioner fra dens primære målgruppe, nemlig børn og unge. I forbindelse med at bogen blev nomineret til *Bokslukerprisen 2021/22*, skrev flere af læserne, at noget af det, som gør bogen både god og sjov, er måden, som forfatteren skriver på. Et af bogens hovedtemaer er at blive anerkendt og ikke diskrimineret på baggrund af sprog, hudfarve og (familie)baggrund. Gennem en undersøgelse af hvordan Sewali bruger sproget som virkemiddel i *Hør'a dagbok!*, undersøger forfatterne, hvilke konsekvenser sprogbrugen, herunder brugen af multietnolekt og sprogblending, har for de sprogholdninger, som hovedpersonen bliver mødt med gennem bogen. Mange af refleksionerne i bogen handler om flersprogethed i en skolekontekst, og forfatterne diskuterer afslutningsvist, hvilket potentiale bogen har for undervisning i sproglige temaer i faget norsk, specielt med hensyn til holdninger til flersprogede praksis

Mia Kullegaard Brun og Katrine Højbjerg Jacobsen giver i deres artikel *Flersproget lyrik – faglige og personlige stemmer i klasserummet* et bud på, hvordan man kan lade kursister på andetsprogskurser træde frem som hele mennesker og bringe deres følelser, holdninger og æstetiske præferencer i spil i arbejdet med flersproget lyrik. Inspireret af Kramsch's (2009) begreb *multilingual subject* har forfatterne lavet en interventionsundersøgelse på et HF enkeltfagshold i dansk som andetsprog. Udgangspunktet er Amina Elmis digtsamling *Barbar [Tavshedens objekt]* (2023).

Også Marianne Oksbjerg kredser om mødet med litteraturen i sin artikel *Elevers deltagelsesmuligheder ved brug af litterære forestillingsbilleder i undervisning med et flersprogligt værk*. Gennem en analyse af Gigis (2020) flersprogede værk *Gigis fortjællinger fra blokken* kommer forfatteren med bud på litteraturdydaktiske ansatser, der fremmer elevers forståelse af og engagement i litteraturen. Med udgangspunkt i bl.a. Langers begreb om *horizon-of-possibilities-thinking* og analyse af de flersprogede aspekter i værket, undersøger forfatteren, hvordan litteraturen kan bruges til at give læsere indblik i andres perspektiver, følelser og livssituationer og kommer med et bud på en didaktisk opbygning af undervisningen.

Sofia Esmann Busch fortæller i artiklen *Månelanding – skønlitteratur for flersprogede elever i skolens basisundervisning* om et litterært forløb i dansk i 9. klasse i en modtagelsesklasse i København. Klassen arbejder med bogen *Månelanding* af M. Ayoub/L. Hornemann. Det er et lyrisk værk hvor der er et gennemgående lyrisk jeg, der drømmer sig væk. Forløbet er opdelt i fire stationer hvor eleverne løser forskellige opgaver. Artiklen diskuterer hvordan man kan bidrage til kulturelle og sproglige læringsmuligheder gennem litteraturlæsning, og den fokuserer særligt på hvordan man kan udfolde en sansende, skabende og verdensvendt litteraturdydaktik idet man arbejder med tematikker der knytter an til minoritetserfaringer.

I artiklen *Amina Elmis flersprogede univers* indkredser og kontekstualiserer Helle Egendal forskningsfeltet *litterær flersprogethed* og giver et forslag til en læsning af Amina Elmis *Barbar [TAVSHEDENS OBJEKT]* (2023) som et værk med en differentieret brug af litterær flersprogethed. Undersøgelsen foretages med afsæt i en tre-faset analysemodel, som artiklens forfatter har udviklet specifikt til undersøgelsen af nyere flersproget transkulturel litteratur. Analysemodellen kan anvendes på andre nyere flersprogede værker, hvorfor artiklen

har relevans for undervisere i litteratur på f.eks. de gymnasiale uddannelser eller ved universiteterne samt for undervisere og studerende i læreruddannelses danskfag og fremmedsprogssprog og måske også i udskolingen.

Den sidste temaartikel i dette nummer er skrevet af Juljana G.H. Jacobsen, Karen Lassen Bruntt og Nanna Jørgensen. Artiklen med titlen *Interaktiv digital litteratur i fremmedsprogssundervisningen: en undersøgelse af elevers litteraturlæsning i udskolingen* giver et indblik i elevers læselyst og læsevaner i forhold til litterære værker på tysk og engelsk i folkeskolens udskolingsniveau. Artiklen bygger på et toårigt forsknings- og udviklingsprojekt med fokus på, hvordan elevers læselyst påvirkes af, om der er tale om analoge eller digitale medier. I artiklen gives et indblik i litterære interventioner fra engelsk- og tyskundervisningen i to klasser og de væsentligste fund præsenteres. Artiklen afsluttes med kriterier til valg af litterære tekster til fremmedsprogssundervisningen i udskolingen.

På de Åbne Sider er der i dette nummer en artikel og en boganmeldelse.

I artiklen *Sprogforum og sprogpoltikken – hvad handlede vores mange kronikker om?* fortæller Karen Risager om hvad det har været for nogle sprogpoltiske debatter der har fyldt Sprogforums kronikker siden tidsskriftet startede i 1994, for lidt over 30 år siden. Der har været i alt 75 kronikker, og de fleste af dem handlede om en af de to hovedkampe i det danske sprogpoltiske landskab: kampen om fremmedsprogene i Danmark og kampen om dansk som andetsprog og om minoritetsmodersmålene. Der er faldet mange hårde ord i tidens løb om beslutningstagernes manglende anerkendelse af sprogfagene, og om samfundets strukturelle diskrimination af flersprogede mennesker.

Nummeret rundes af med en boganmeldelse. Bergthóra Kristjánsdóttir anmelder *Multikulturel litteratur – kulturel ansvarlig didaktik i danskfaget*, skrevet af Nadia Mansour (2024). Bogen handler om hvordan multikulturel litteratur kan berige danskfaget (og andre sprogfag) i et diversitetsperspektiv der ikke alene inkluderer minoriteters livsverden, men alle elevers erfaringer og holdninger. Den diskuterer selve begrebet multikulturel litteratur, og bl.a. også metaforene: multifarvede spejle, vinduer og døre (med reference til R.S. Bishop). Bergthóra Kristjánsdóttir fremhæver at tilgangen i bogen er banebrydende og giver håb om inklusion af minoritetsgrupper i en tid med megen racisme.

Som altid kan man finde ny forskningslitteratur til temaet og en liste med udvalgt ny sprogvidenskabelig og sprogpædagogisk faglitteratur fra sprogsamlingen på AU Library/ Det Kgl. Bibliotek på Sprogpædagogisk Informationscenters hjemmeside: <https://library.au.dk/sprogpaed-infocenter>.

Sprogforum-redaktionen ønsker god (flersproget) læselyst!